

Også publisert i Dagens Næringsliv 9. april 2010

En næring som ødelegger seg selv, må reguleres. Løsningen er ikke å tilføre fotballklubbene flere penger, men færre.

Fotballtragedien

Av Bernt Arne Bertheussen,

førstelektor i bedriftsøkonomi på Handelshøgskolen ved Universitetet i Tromsø

Toppfotballklubber verden over har et notorisk overforbruk av penger. Så snart en krone er tjent, blir to brukt. I andre bransjer er det ofte et stort spenn mellom gode og dårlige bedrifter, men slik er det ikke i fotballen. Der balanserer de fleste på kanten av stupet til enhver tid. Årsaken er neppe dårlig ledelse hos alle. Jeg tror mye av forklaringen ligger i konkurransevilkårene til denne industrien.

I andre kommersielle bransjer holder eierne et årvåkent øye med økonomien til bedriftene sine. Uten overskudd ødelegges verdier. Men slik er det ikke i toppfotballen. Der er hovedfokuset på det sportslige regnskapet, *tabellen*.

Supporterne er klubbens viktigste interessegruppe. De går på kamp, de leser om klubben sin i lokale media, de gjør klubben attraktiv for sponsorer, og de sørger for at klubben får oppmerksomhet fra nasjonale media. Supporterskaren gir klubben legitimitet. Problemet er imidlertid at klubbens viktigste interessegruppe bryr seg ikke om penger, men bare om *poenger*.

Det *sportslige* totalmarkedet i Tippeligaen finner vi ved å se på hvor mange poeng det spilles om i løpet av en sesong. I fjor ble det delt ut 653 poeng totalt til de 16 klubbene som deltok. Det teoretiske taket er på 720 poeng, men i så fall ender

ikke noen av de til sammen 480 kampene med uavgjort. Størrelsen på det sportslige markedet er helt frikoblet fra de økonomiske ressursene klubbene setter inn for å kapre poeng. Om spillernes lønnsbudsjett settes til null i alle klubbene, vil kampen fortsatt stå om å kapre flest mest mulig av et gitt antall poeng.

Flere poeng gir bedre tabellplassering, flere glade supportere på tribunen, positiv medieomtale, fornøyde sponsorer, en tilfreds sportslig ledelse og dessuten – noen flere kroner i kassen. Pengene kan brukes til å forbedre det sportslige resultatet ytterligere. Klubber som følger sin *individuelle rasjonalitet* har derfor sterke incentiver til å erobre flere poeng enn konkurrentene.

Men det er ikke mulig å øke poengfangsten uten at dette går på bekostning av andre. Hvert poeng én klubb vinner, taper en rival. Klubbene kan ikke ved felles innsats utvide poengmarkedet. I en slik konkurransesituasjon blir rivaliseringen mellom aktørene nådeløs. Alle ønsker det samme – å forbedre sin tabellplassering – vel vitende om at dette alltid vil gå på bekostning av konkurrentene. Det er imidlertid dyrt å øke sin sportslige markedsandel fordi det er knapphet på gode spillere og gode trenere.

Når vi summerer den individuelle rasjonaliteten til de enkelte klubbene, høster vi kollektiv irrasjonalitet. Siden alle aktørene forsøker å øke sin sportslige markedsandel på bekostning av de andre ved hjelp av det samme virkemidlet – *penger* – blir det kollektive økonomiske resultatet en tragedie (tragedy of the commons).

Rivaliseringen mellom klubbene forsterkes ytterligere av sportslige terskelverdier som kan gi store økonomiske uttelling. De fire beste klubbene får spille i Europa neste sesong. Her ligger en mulighetsterskel. Den beste klubben i Tippeligaen kan

kvalifisere seg til Mesterligaen. Klarer den det, venter flere 10-talls millioner ekstrakroner. Den økonomiske innsprøytingen kan bli så sterk at klubben blir dominant i den hjemlige ligaen (jf. Rosenborg siden 1990). Nedrykk er en annen og truende terskel for de fleste klubbene. Inntektene skaleres kraftig ned, og med det også den sportslige satsningen. I førstedivisjon er du virkelig i skyggenes økonomiske dalføre. Nedrykk må unngås for en hver pris.

Når individuelle, rasjonelle handlinger fører til kollektiv ruin, bør ikke industrien tilføres flere penger, men *færre*. Den økonomiske smerten blir da mindre for alle uten at det sportslige svekkes. Antall poeng det kjempes om, endres ikke ved redusert kollektiv ressursinnsats. Men dette krever at alle klubbene må ta til vettet samtidig. Det er umulig i praksis. Den første klubben som begynner å føre en økonomisk forsvarlig linje, vil bli straffet hvis rivalene lar være å følge etter. Klubbene er altså fanget i et dilemma. Hvis jeg er ansvarlig og de andre ikke, er det bare jeg som blir straffet. Følger de andre etter min ansvarlige linje, vinner vi alle. Men det er uhyre risikabelt å være førstemann ut. Derfor er det da heller ingen som tør ta det første skrittet.

En næring som ødelegger seg selv, må reguleres. I flere andre profesjonelle idretter, som i Major League Soccer i USA, er det innført tak på spillernes lønninger. Lønnstaket fører til at kostnadene holdes i sjakk. Det bidrar dessuten til at aktørene konkurrerer på mer like vilkår. I Norge har vi en 20-år lang tradisjon for at Rosenborg vinner og at fire-fem pengesterke klubber følger etter som perler på en snor. Flertallet, røkla, kjemper så en desperat kamp om å unngå nedrykk. Med et lønnstak vil Tippeligatabellen bli mindre forutsigbar og mer spennende. Og er ikke det mye av poenget med idrett?